

Barcelona Demà

Compromís
Metropolità 2030

Metròpoli Cohesionada

Equitat social en contextos
canviants

Apunts per millorar des de les polítiques locals en les condicions de vida de les persones immigrades

Cicle de la Metròpoli Cohesionada.

Autoria: Fatiha El Mouali (UAB), Salma Amazian (Instituto de Migraciones - UGR)

Data: 23/04/2021

Resum:

En aquest article es fa un repàs dels mecanismes i dispositius que dificulten o empitjoren les condicions de vida de les persones immigrades a Barcelona i la seva àrea metropolitana, posant especial èmfasi en els que són de competència municipal i que, per tant, es poden incorporar a una nova agenda política que posi en el centre la vida i els drets d'aquestes persones. Es tracta de dispositius del racisme estructural i sistèmic que caracteritza les nostres societats. El text també vol fer una reflexió sobre algunes de les premisses que han de guiar les polítiques públiques, tenint en compte les necessitats reals de totes les persones que viuen en un territori, més enllà de la condició legal de ciutadania.

Introducció

Malgrat els anys que fa que la realitat migratòria és irreversible, les polítiques públiques s'han destacat per la invisibilització de les persones i experiències immigrades i per un enfocament poc respectuós amb els drets humans.

Aquest article no pretén evocar tots els àmbits on es reproduïxen les situacions i realitats de discriminació que viuen les persones *racialitzades* sinó assenyalar aquells que formen part de les competències de l'administració local i que considerem rellevants perquè una vida humana pugui tenir un mínim de dignitat. Es tracta d'un text adaptat a un escenari concret de possibilitats. Aquesta adaptació requereix un esforç interpretatiu per complir unes coordenades molt particulars que no formen part de l'amplitud de l'horitzó desitjable pel que fa a la temàtica que ens ocupa.

Les competències delegades a les administracions locals en matèria d'immigració no poden donar solucions als problemes de fons que viuen les persones immigrades perquè les competències en aquests àmbits pertanyen al govern central. Tanmateix, les polítiques municipals poden disminuir els efectes de discriminació i violència que es viuen arrel de la identificació d'aquestes persones com a categoria social.

Molts dels mecanismes deriven del règim migratori vigent a Europa i a l'Estat espanyol. **La política de control migratori actual condemna a la irregularitat i a la falta de drets a moltes de les nostres conciutadanes, així com amenaça amb la inestabilitat i la irregularitat sobrevinguda a moltes altres (Ribotta, 2020). A més, hem de tenir en compte que vivim en societats racialment estructurades que tracen línies de desigualtat i precarietat de la vida, que tenen un origen històric que no ha estat degudament revisat i reparat.**

Som conscients que cal un anàlisi més profund del desplaçament d'aquestes persones per tal de no reforçar les interpretacions esbiaixades de la realitat migratòria de la nostra era i ajudar a rebatre la creença estesa en els discursos més dominants que consideren aquestes persones com a intrusos que accedeixen a territoris aliens per aprofitar-se dels seus recursos i democràcia.

Amb aquesta intenció, ens proposem exposar algunes de les realitats que es donen a nivell metropolità i que s'han agreujat arrel de la crisi social i ecològica que estem travessant, i que cal tenir en compte a l'hora de pensar les polítiques públiques del futur. Repensar el model metropolità és repensar el model social, econòmic i polític que exposen les persones immigrades a tractes discriminatoris i racistes en diferents esferes de les seves quotidianitats.

Citem a títol d'exemple el cas dels maners, el de les treballadores de la llar, el dels menors no acompanyats, etc. A més, es tracta de col·lectius que els últims anys s'han organitzat per construir una lluita col·lectiva. Tanmateix, no es pot oblidar les altres milers d'experiències de resistència en silenci davant l'hostilitat i la violència de l'entorn. **Realitats diverses que només es poden entendre adoptant una perspectiva interseccional que tingui en compte els eixos de raça, classe, gènere i sexualitat, d'una banda i d'una altra banda, incorporant l'expertesa de les comunitats i grups de persones immigrades en el disseny de les polítiques d'intervenció.**

La realitat amb la que vivim i en la que hem de treballar és que la vida de les persones *racialitzades* i immigrades actualment és menys digna, com es pot comprovar quan es desmantella la cadena de barreres que troben en els seus camins des del moment d'arribada.

No obstant, donada la dimensió d'aquest article només ens podrem fixar en aquells mecanismes institucionals i estructurals que impacten d'una manera directa en les condicions de vida de les persones immigrades i *racialitzades* en general i que s'han vist agreujades en aquesta crisi, tot i que encara no en podem veure la dimensió completa.

El padró

Com explica Solanes Corella (2004), la funció principal del padró consisteix en conèixer la població real d'un municipi per poder programar i organitzar els transports públics, els serveis educatius, sanitaris, socials, etc., ja que tota la població, nacionals i estrangers (regulars o no) acudirán a aquests serveis. Per tant, **el padró és la porta d'entrada als drets civils i socials i el reconeixement de la presència o existència de totes les persones que viuen en un territori.** Ara, la realitat actual en moltes localitats pel que fa a l'empadronament de les persones immigrades mostra com en alguns casos és molt difícil aconseguir empadronar-se, els terminis de la tramitació s'allarguen molt o, directament, es nega el dret al padró.

L'accés de les persones immigrades a un contracte de lloguer no és una tasca fàcil, com veurem més endavant, i, per això, molts lloguen habitacions i/o viuen en pisos ocupats, etc., on no es poden empadronar. Per tant, **resulta necessari activar el padró sense domicili fix**, que, tot i que, en origen estava pensat per a persones sense llar, els últims anys constitueix una mesura per donar respostes a les altres casuístiques esmentades. Els controls policials

Els controls policials

L'ús del perfilament racial i dels controls d'estrangeria en l'espai públic criminalitza les persones immigrades i atempta contra la seva llibertat de moviment, establint fronteres invisibles-internes a l'espai urbà. Es sol donar la col·laboració entre els diferents cossos de seguretat (Policia Nacional, Mossos d'Esquadra i Polícies locals) per a dur a terme els controls de documentació. A més a més, sovint veiem com els treballadors i treballadores de la seguretat privada, especialment del transport públic, exerceixen aquesta tasca parant els viatgers racialitzats i aprofitant els controls de bitllet del transport per contribuir a aquests controls policials.

Aquests controls, en barris de majoria immigrant o als espais més concorreguts de les ciutats, construeixen unes fronteres que creen inseguretat i desprotecció en les persones, que es troben constantment sota l'amenaça de l'expulsió amb la presència d'un Centre d'Internament de persones Estrangeres a la Zona Franca. No deixa de ser curiós que al mateix punt de l'àrea

metropolitana on arriben i es controlen mercaderies d'arreu, es tanca i persegueix la llibertat de moviment de les persones.

L'accés a l'habitatge

Sovint quan es denuncia el racisme i la discriminació que viuen les persones racialitzades a l'hora de buscar un habitatge¹, l'administració pública es manté al marge argumentant que la qüestió entra en l'àmbit privat de les immobiliàries i/o els propietaris.

L'accés desigual a l'habitatge per part de les persones migrades es manifesta en processos de segregació de barris, guetització de certes comunitats racialitzades en habitatges de pitjor qualitat i barris amb menys serveis i infraestructures, o amb un accés deficient als serveis bàsics. La segregació racial de la ciutat també implica major pressió i control policial en determinades zones.

Un altre fenomen marcat per la qüestió racial és el dels desnonaments. No tenim dades del nombre de desnonaments de famílies immigrades i racialitzades que es produeixen diàriament a les nostres ciutats, tot i que les organitzacions en favor del dret a l'habitatge així ho manifesten. També ens **cal revisar els protocols de resposta a les situacions d'emergència habitacional que es viu i els recursos que s'hi destinen**. El parc d'habitatge públic de la zona és molt deficient².

Per tot això, creiem que parlar de l'accés a l'habitatge ha de ser una de les prioritats dels poders locals i s'ha de fer des de propostes estructurals i assumint la tasca de pal·liar el paper de reproducció institucional de les desigualtats.

L'accés al món laboral

Tenint en compte el moment de crisi econòmica en què ens trobem, s'observa que s'ha aguditzat la situació de les persones *racialitzades* en matèria d'explotació, expulsió i vulnerabilització constant. **L'accés al món laboral es produeix en un mercat caracteritzat per una dualitat que té com a conseqüència que certs sectors estiguin molt racialitzats i generitzats; on les condicions laborals són més deficientes i on és més fàcil trobar casos d'explotació:** sector serveis, sector de les cures, treball agrícola, etc.

Les persones que es troben en condicions d'entrar en altres sectors, com l'administració pública tampoc ho tenen fàcil. L'accés es troba davant d'una sèrie de barreres estructurals relacionades, en alguns casos, amb el no reconeixement dels seus títols acadèmics d'origen i també amb l'exigència d'obtenció de la nacionalitat espanyola. Les poques persones que han pogut accedir a aquest àmbit laboral no són exemptes del tracte discriminatori perquè sovint es troben obligades a ocupar les esferes més baixes, menys remunerades i en

¹ El 16 de novembre del 2020, Catalunya Ràdio publica els resultats d'un estudi recent de l'Associació Prohabitatge que mostra com a Espanya set de cada deu immobiliàries apliquen la discriminació directa cap a les persones racialitzades.

<https://www.ccma.cat/324/quan-el-color-de-la-pell-es-un-obstacle-per-accedir-a-un-lloguer/noticia/3060028/>

² Així ho manifesten entitats com les PAH: <http://lapah.cat/racisme-institucional/>.

sectors *etnicitzats* (mediació intercultural, traducció i interpretació, educadors en centres de menors no acompanyats, etc.).

També hem de tenir en compte que el fet de tenir una feina és la clau per a la regularització de les persones migrades i els drets socials i civils estan estretament relacionats amb el mercat laboral. És més, **la consideració del migrant com a subjecte de drets està estretament relacionada amb la qüestió laboral**, com ens explica Abdelmalek Sayad:

“(…) es porque el inmigrante es un no-nacional que sólo es a título provisorio y que sólo tiene como razón de ser la razón que le da el trabajo que cumple y en tanto que lo cumple; al mismo tiempo, esta misma exclusión emana de las mismas características: el inmigrante, que únicamente ha de ser a título provisorio y solamente por razones de trabajo, no puede más que estar excluido de lo político. Es del trabajo y no de lo político, es de la fábrica y de la obra en construcción y no de la ciudad (de la economía estricta y no de la demografía) que el inmigrante (y también, en una medida apenas menor, el emigrante que él es, siempre) extrae no solamente su existencia sino la apariencia de legitimidad indispensable a toda presencia extranjera, “no nacional”.”
(Sayad, 2008: 104)

Aquesta distinció en la nacionalitat, que es tradueix en una desigualtat en els drets de ciutadania, està sempre subjecta a la “utilitat” que pugui tenir la persona per al sistema econòmic. Recordem que les “treballadores essencials” que es van visibilitzar durant el confinament per motiu de la pandèmia provocada per la COVID-19 eren en la seva majoria persones immigrades. Recordem també el decret del govern estatal que va proposar concedir permís de residència i treball de dos anys als joves ex-tutelats perquè poguessin desenvolupar la recollida de la fruita i la verdura, en un moment en el que el sistema de contractació temporal en origen no era viable pel tancament de fronteres. **L’existència de les persones migrades sempre és provisional i instrumental.**

Les dones migrades i la precarietat

Segons Saskia Sassen (2003), la participació creixent de dones immigrades en les activitats remunerades està relacionada amb l’increment de la demanda de mà d’obra en el sector serveis, en treballs poc qualificats i mal remunerats, als països d’immigració: servei domèstic, hostaleria, serveis personals. Les migracions de Sud a Nord responen a aquesta demanda creixent de serveis que cobreixen el treball de la reproducció. **Les dones immigrants realitzen de manera mercantilitzada les tasques necessàries per a la reproducció social, per a la reproducció de la vida**, tal com ho mostren els estudis fets des de la perspectiva de l’economia feminista (Brunet Icart & Santamaría Velasco, 2016).

A nivell local, les polítiques d’igualtat i feminismes no sempre tenen en compte aquestes situacions i no s’incorpora aquesta forma de violència cap a les dones en els plans i protocols. S’ha d’assenyalar les institucions i sectors i dissenyar accions específiques per a atendre les situacions que en deriven.

L'escola

L'escola és l'altre eix on la intervenció local pot ser efectiva per reduir l'estat actual de violència, en aquest cas simbòlica, que viu la infància *racialitzada* i les seves famílies, especialment les mares (El Mouali, 2021).

Les problemàtiques en l'àmbit educatiu són nombroses: segregació escolar, falta de formació del professorat en diversitat, currículum escolar poc obert a perspectives diverses, racisme i *islamofòbia* (Amazian i Douhaibi, 2019), itineraris diferenciats i baixes expectatives cap a l'alumnat de famílies immigrades, etc.³³

L'actual realitat de discriminació i racisme de la infància racialitzada en l'àmbit educatiu ha deixat de ser un tabú perquè cada vegada més famílies, experts i grups organitzats (l'associació de mares contra el racisme com a exemple) **fan públiques les seves denúncies** contra les pràctiques racistes que es donen a l'escola i l'aula pels agents i per un sistema que, en principi, està pensat per educar, socialitzar i formar la generació futura en contextos i ambients més igualitaris i sans.

Tràmits d'estrangeria

Segons les prescripcions del govern central, i també l'autonòmic, alguns dels tràmits d'estrangeria són de competència local, com és l'elaboració de la proposta dels informes d'estrangeria i també algunes accions en termes d'acollida. Els requisits perquè aquests informes siguin favorables depenen en gran mesura de les ofertes formatives que s'ofereixen, la qualitat d'aquestes ofertes a nivell de formadors/es i les possibilitats horàries que no coincideixen amb les necessitats i les condicions de vida de les persones immigrades (dones que treballen d'internes sense possibilitat de sortir, homes que treballen en el camp de sol a sol, mares amb criatures i responsabilitats familiars, etc.). Això dificulta l'obtenció d'aquests informes molt necessaris per poder regularitzar la situació administrativa. A més, les dificultats en accedir a l'habitatge, com hem mencionat, fa impossible el tràmit de l'informe d'idoneïtat d'habitatge (també de competència municipal) per poder reagrupar-se amb els seus familiars o tramitar la regularització o la renovació de la documentació dels familiars reagrupats. **L'impacte social, psicològic i emocional d'aquests processos han de ser valorats a l'hora de pensar els serveis locals.**

Diversitat cultural i religiosa

Si pensem en polítiques interculturals o de promoció de la diversitat, hem de tendir cap a una perspectiva sobre la diversitat religiosa i cultural que entengui que el conjunt de maneres de fer, sentir i pensar de les persones que habiten en el territori són igual de vàlides. **Hem d'abandonar les perspectives culturalistes que alimenten, tot i les bones intencions, la idea de la particularitat i**

³³ Per a aquest apartat, consulteu l'informe "Trajectòries educatives del jovent musulmà: racisme i islamofòbia del sistema educatiu català". Disponible a: <https://drupal.institutdelesdesigualtats.com/publicacio/trajectories-educatives-del-jovent-musulma-racisme-i-islamofobia-del-sistema-educatiu>

l'estranyesa de la cultura de l'altre i la universalitat i superioritat de la pròpia.

En aquest sentit, hem de garantir, entre altres coses, la llibertat religiosa i dignitat dels espais de culte en igualtat per totes les espiritualitats de la nostra zona, la possibilitat d'estudiar la pròpia cultura, història i llengua, etc.

Reflexions finals

A continuació, apuntem algunes idees que ens han de portar cap a un viratge en la manera en que s'han tractat els temes que hem presentat. **És urgent que tant des del sector privat com públic es comenci a mirar aquestes realitats de manera integral i amb voluntat transformadora.** Aquesta voluntat no es pot donar des d'un punt de vista assistencialista ni paternalista, ha de contemplar la diversitat de veus i realitats existents i ha de tenir una mirada global.

En moments de crisi, els discursos racistes i excloents es reforcen i s'han de respondre i desmuntar, però no hem d'oblidar les polítiques públiques i els interessos econòmics que són els que estan darrera d'aquests discursos. Aquests interessos responen a jerarquies racials que es legitimen i es re-produueixen des de les institucions, públiques i privades.

El racisme és estructural i condiona les relacions socials, les institucions i les condicions materials de vida de les persones. Convé recordar que “el racisme, com a procés històric i polític, crea les condicions perquè, directament o indirectament, grups racialment identificats siguin discriminats de manera sistemàtica”. (Almeida: 2018)

Considerar el caràcter estructural de les jerarquies racials que habitem és primordial per entendre el moment de crisi que travessem, per visibilitzar aquelles persones i situacions més vulnerabilitzades i per garantir processos de desmantellament de les estructures que les creen.

Per a pensar com implementar les polítiques encaminades a millorar les condicions de vida de les persones migrades s'ha de tenir en compte les veus de les interessades. Les polítiques en matèria de migració i diversitat sovint s'han fet des d'una perspectiva externa que no sempre ha tingut en compte les necessitats reals, si no que han respost a agendes polítiques i interessos aliens.

Les experiències de les persones migrades són molt importants a l'hora de pensar en propostes polítiques, econòmiques i socials de futur per no caure i reforçar les desigualtats racials que han caracteritzat el model social, polític i econòmic en el que hem viscut fins al moment.

El que la situació d'emergència social provocada per la pandèmia de la Covid19 ens ha ensenyat és que les xarxes comunitàries de solidaritat van haver de donar resposta a necessitats que haurien d'estar cobertes per les administracions públiques. Aquestes xarxes no són noves ni provocades per la pandèmia. Han estat la forma de supervivència i d'organització de les comunitats de persones immigrades al llarg de les últimes dècades: xarxes familiars, veïnals, en els espais religiosos, en les associacions de persones migrades.

I, per últim, cal insistir en la necessitat de fer més estudis i anàlisis de caràcter racial del nostre model social per tal de tenir dades i diagnòstics exhaustius i rigorosos sobre totes les temàtiques que s'han esbossat en aquest article per tal de dissenyar les polítiques necessàries per donar respostes adequades.

Referències

- Almeida, S (2018) O que é racismo estrutural. Editorial Letramento: Brasil-Minas Gerais.
- Amazian, S i Douhaibi, A (2019) La radicalización del racismo. Islamofobia de Estado y prevención antiterrorista. Editorial Cambalache: Oviedo
- Brunet Icart, I., & Santamaría Velasco, C. A. (2016). La economía feminista y la división sexual del trabajo. *Culturales*, 4(1), 61-86.
- El Mouali, F. (2021). Mares d'origen marroquí a Catalunya, entre les experiències personals i els processos d'acompanyament de l'escolarització de fills i filles. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Sayad, A. (2011) La doble ausencia: de las ilusiones del emigrado, a los padecimientos del inmigrado. Anthropos. Barcelona.
- Sassen, S. (2003) Contrageografías de la globalización. Género y ciudadanía en los circuitos transfronterizos, Traficantes de Sueños, Madrid.
- Solanes Corella, Á. (2004). La realidad local de la inmigración: el padrón municipal como forma de integración.

NOTA. Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.

Polítiques d'acció comunitària, el present i el futur a la regió metropolitana

Cicle de la Metròpoli Cohesionada

Autoria: Ernesto Morales, director de l'Escola de l'IGOP.

Data: 19/04/2021

Resum:

El present text obre la reflexió entorn a la necessitat d'impulsar polítiques d'acció comunitària davant l'escenari actual i futur; per una banda, per l'impacte de la crisi socioeconòmica efecte de la COVID-19, i per una altra, per la incapacitat dels Estats, present i futura, en enfortir sistemes de redistribució i protecció social per fer front a les desigualtats. Si bé en termes generals, la comunitat ha estat viscuda en moltes ocasions com a un problema, o com un espai d'interlocució, contrast, o legitimació de polítiques públiques (sense negar excepcions creixents en els darrers temps), el moment present, i pensant també en el futur, necessita redefinir la seva relació amb l'administració per a que sigui un actiu en l'impuls de les respostes als reptes de la nostra regió metropolitana.

El text esmenta la necessitat d'un canvi institucional i una estratègia transversal, però també d'acotar reptes específics a cada territori, dotar-los de recursos, abordar-los de forma comunitària, i escalar respostes en clau regió metropolitana per garantir la seva efectivitat i viabilitat. Per altra banda se'ns remet a què aquest espai d'articulació i resposta, la comunitat, ja és una realitat materialitzada en respostes diverses a la nostra regió metropolitana.

Portàvem una dècada de recessió econòmica des de la crisi del 2008, amb les seves corresponents respostes macroeconòmiques fonamentades en fórmules d'austeritat, cal recordar que fallides, **i va arribar una nova crisi, la de la COVID-19.**

La conseqüència ha estat evident: l'increment de la pobresa i de les desigualtats, de manera clara al sud d'Europa, i, com no, també a la regió metropolitana de Barcelona; això sí, amb clars biaixos selectius determinats pels processos de segregació urbana.

Avui, Europa no és la fàbrica del món, i la capacitat dels Estats per recaptar fons sobre els moviments de capital i les inversions deslocalitzades és molt precària, per no dir una broma. I un Estat com l'espanyol, o la pròpia ciutat de Barcelona, han fet girar la seva economia amb excessiva centralitat del sector turístic. Un sector amb un futur incert davant una nova normalitat, amb vacunes o sense, el qual ha deixat a l'atur a milers de persones de forma directa o indirecta, també a la nostra àrea metropolitana.

En la situació actual, amb la feblesa dels Estats i l'increment de la pobresa, però, paradoxalment amb el creixement de les grans fortunes, **sembla que la resposta d'Europa ha estat diferent a la de la crisi del 2008. Aquesta vegada sí tindrem endeutament públic per no fer caure l'economia**; un miratge que ens fa pensar que tot això serà indefinit i que no tindrà conseqüències, però les tindrà. Els Estats hauran de pagar els seus deutes, i els països més rics pressionaran als més pobres per a què ho facin. I exigiran, i ja ho estan fent, reajustaments en els sistemes de protecció social, jubilació, mercat laboral, així com la reducció progressiva de l'esfera pública en un sistema de protecció social que ja és insuficient al sud d'Europa.

On trobar, doncs, les respostes per afrontar aquestes desigualtats? Com frenar l'impacte d'aquest tren que va abocat al precipici? Com salvar als que van dintre del tren, que són àmplies capes de la població en general, i ja no només les classes més febles i vulnerables?

Quina aposta podem fer en el present pensant en el futur que se'ns ve a sobre?

Necessitem d'altres polítiques més redistributives, més garantistes, d'uns mínims per a tota la població. Sembla que ara caminem cap allà, però necessitem també d'una relació diferent entre Estat i ciutadania, entre administracions i comunitat, perquè la precarietat i la desigualtat venen per quedar-se i la necessitat de combatre-les d'altres formes més efectives és imperant. Necessitem un Estat amb coneixement més proper, amb més flexibilitat i agilitat per a la intervenció i amb millor incidència, moltes coses que ara mateix per si sol, no té i no tindrà des del paradigma en què hem funcionar fins ara.

Des **de la perspectiva que defensa aquest text**, l'aposta en aquest nou escenari passa per **enfortir allò que tenim ara i que tindrem més endavant**, per donar un paper més clau en les polítiques socials i urbanes a un actor que durant molt de temps ha estat viscut més com un problema que com part de la solució, **la**

comunitat. Necessitem enfortir la capacitat d'organitzar-se i de fer per part de la gent, apostar per la presa de consciència respecte als drets, desplegar i impulsar polítiques d'acció comunitària en la nostra àrea metropolitana per fer front al que se'ns ve a sobre.

Sabem que l'individualisme i el consumisme estan guanyant la batalla aquí i al món. I la significació que li hem donat durant molt de temps als problemes socials també ha estat individualista i culpabilitzadora. Si no tens feina, és perquè no has estudiat prou, o no t'has esforçat prou, i si no pots pagar la hipoteca és perquè has viscut per sobre de les teves possibilitats. **Però els problemes que tenim avui dia són conseqüència i efecte d'un sistema econòmic que posa l'acumulació de beneficis (per a uns pocs) per davant de la dignitat humana i el bé comú.**

Aspirar, doncs, a construir una societat diferent també necessitarà avançar en formes de relació i de cooperació diferents entre la gent. Passar de la culpabilització individualitzadora a la interpretació de la suma dels problemes individuals com a problemes socials; problemes pels quals necessitem, avui i com a inversió de futur, l'articulació de respostes col·lectives; i això és apostar per les polítiques d'acció comunitària. No podem continuar pensant respostes en un escenari, i sota un paradigma d'activitat econòmica, que no existeix ni existirà (com a mínim en una dècada com apunten algunes veus més optimistes). **El nou escenari necessitarà repensar sobretot la relació entre l'administració i la comunitat.** La partida, doncs, per afrontar els reptes presents i futurs dels nostres barris i les nostres ciutats (la de fer front a les desigualtats, a la precarietat laboral i econòmica, a la de la bretxa digital, a la de l'equitat en l'accés a la cultura, a la de garantir les cures, la de la transició energètica, la d'erradicar la soledat no volguda de la gent gran o la de garantir una alimentació saludable a la població, entre d'altres) l'haurem de jugar amb les cartes que tenim aquí i ara, les de la comunitat i serveis públics; perquè l'actual miratge dels pressupostos extraordinaris serà això, un miratge, un camí de curt recorregut que donarà pas a més mercat i més precarització d'unes vides que ja eren molt precàries per a molta població (des de la crisi del 2008).

L'experiència també ens diu que aquesta articulació i aquesta relació entre administració i ciutadania no és ni serà fàcil, té i tindrà resistències per ambdues parts, **però també és cert que ara ja és una realitat** (amb experiències més o menys consolidades arreu del món i de la nostra regió metropolitana).

Comencem pel principi. Apuntem algunes idees i fem-nos algunes preguntes de **com avançar des dels municipis i des de l'àrea metropolitana per promoure aquestes polítiques d'acció comunitària.**

Quan parlem de comunitat a què ens referim?

Durant molt de temps les administracions públiques han parlat de la comunitat com quelcom aliè a elles mateixes, un ens extern amb qui relacionar-se, un actor el qual tenia un lideratge clar i reconegut que els podia permetre consultar, orientar o fins hi tot, i això també s'ha de dir, legitimar les polítiques que les institucions volien impulsar. En el millor dels casos es movien sota un pensament que els hi deia que en aquesta comunitat existia cohesió, identitat compartida com a valor positiu, cooperació, organització i capacitat d'acció¹. En el pitjor dels casos es sostenien

¹ No hem d'oblidar que en aquest pensament hi ha més projecció de com ens agradaria que fossin les coses a com ho són realment. Prova d'això és el mapa de la innovació social a Catalunya, a partir del qual sabem que els territoris més vulnerables són els que tenen menys capital social i capacitat d'acció.

algunes d'aquestes atribucions pensant o projectant que no hi havia res a fer perquè aquest ens anomenat comunitat és un problema, perquè és algú que sempre el tindrem en contra. En ambdós casos, sota aquest paradigma (-amb la seva corresponent cultura institucional i política-), amb prou sort les administracions es relacionaven amb poques persones o organitzacions (de vegades unipersonals), a les que se'ls hi atribuïa la veu o la representació del conjunt de la comunitat. Eren, doncs, relacions institucionals més fonamentades en la "veu" que en "l'acció", aspiràvem més a què ens diguessin que no pas a que fessin. En definitiva, amb una capacitat d'innovació molt limitada en front als nous reptes socials, i això ho necessitem canviar.

Per avançar en un nou camí necessitem concebre i construir aquesta idea de comunitat com quelcom diferent. Com un objectiu a assolir, com un punt d'arribada diferent i no com un punt de partida, com una nova cultura de la coproducció entre administració i ciutadania, la qual projecta totes aquestes aspiracions en un espai d'interdependència que aspirem a que sigui una referència coneguda i reconeguda per tothom, i que ens permeti cooperar per afrontar els reptes socials d'aquest espai, que en ocasions serà el barri, en d'altres uns carrers, i en d'altres serà potser un conjunt de barris o un municipi. I en aquesta construcció compartida haurem de concebre que **no només tindrem veïns i veïnes, sinó també serveis públics, persones que fan ús o transiten per aquell territori de forma quotidiana, agents econòmics i inclús persones i institucions amb responsabilitats sobre el mateix, amb qui ens relacionarem amb la voluntat de cooperar i de fer, més que de dir-nos què han de fer els uns i els altres.**

Necessitem d'una altra mirada, doncs. Hem de trencar amb la idea errònia d'anar a buscar únicament a aquell que representa; necessitem anar a buscar a qui fa coses, a qui té projecte, però també a tota aquella gran majoria que no fa res, que no participa i que ni tan sols s'imagina podent-ho fer.

A aquesta comunitat, a la que no participa, on la trobem? Com hi arribem?

I és aquí on alguns municipis i administracions ja s'han formulat la pregunta i estan intentant donar resposta². Arribar a aquesta gent implica partir del principi de que **la comunitat la tenim dins dels nostres serveis públics cada vegada que pugem la persiana**, a les nostres escoles, als centres de salut, als serveis socials, als equipaments esportius, als casals de barri o centres cívics, als equipaments de proximitat, etc. **Des d'aquests serveis i equipaments tenim una oportunitat única per generar dinàmiques que ens ajudin a generar aquest sentiment de pertinença compartit i a abordar aquestes tres intencionalitats de l'acció comunitària** (donar resposta a necessitats, empoderar a la població i incloure als més febles³) des de les relacions de cooperació (per les quals necessitem generar vincle) promoure la confiança i valorar i confiar en la gent, propiciant que passin coses concretes que possibilitin això.

² Veure: <https://barrisicrisi.wordpress.com/category/mapa-innovacio-social/>

³ https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/110371/3/PlaMunicipalAC2018-2022_web.pdf

³ MORALES MORALES, Ernesto i REBOLLO IZQUIERDO, Oscar. Potencialitats i límits de la acció comunitària com a estratègia empoderadora en el context de crisi actual. Revista de Treball Social. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, desembre 2014, n. 203, pàgines 9-22. ISSN 0212-7210 Disponible a: <https://www.revistarts.com/article/potencialitats-i-limitis-de-laccio-comunitaria-com-estrategia-empoderadora-en-el-contexte-de>

Qui treballarà, doncs, amb aquesta població amb aquests objectius? Des d'on? Com?⁴

I aquí és on trobem un dels grans reptes, un canvi de mirada i cultura institucional que ha d'anar des de qui planifica les polítiques a qui t'atén a peu de finestra o t'ajuda a tramitar una ajuda. Hi ha elements que tenen a veure amb assolir certa visió del repte, i veure al ciutadà no com un problema sinó com a un potencial recurs, i d'altres que tenen a veure amb habilitats relacionals per fer créixer i facilitar que aquestes persones amb qui treballem puguin anar creixent i acabar autoorganitzant-se per formar part de la solució al seu problema (sense eximir les administracions de les seves responsabilitats).

Promoure l'acció comunitària des dels serveis públics necessita, doncs, de pensar com aprofitem totes aquestes oportunitats de relació que ens possibiliten els nostres serveis públics. I aquí, en relació a aquesta estratègia, **hem de començar a posar en joc les experiències d'èxit que s'estan donant a l'àrea metropolitana, aprendre i intercanviar**, no només entre institucions, sinó també entre persones i col·lectius de diferents barris i ciutats.

Per on comencem? Ho podem tot?

Encara que les polítiques d'acció comunitària les definim com a una resposta transversal, veient l'escenari social cap al que avancem, de més precarietat i de més dificultats, **hauríem de prioritzar o fer una aposta pública concreta** (aprofitant els recursos extraordinaris, si en tenim, d'aquest curt període en què s'acceptarà el dèficit públic) **per enfortir determinades dimensions o fer front a determinats reptes**, els quals no tenen perquè ser els mateixos arreu.

Els reptes que té i tindrà l'àrea metropolitana són molts (en la salut, en reduir la bretxa digital, en la millora de l'accés a una alimentació saludable, en les cures, en l'educació, en la transició energètica, en la lluita contra la pobresa energètica, etc.), i la forma d'abordar-los comunitàriament serà diversa i específica per a cada situació.

Necessitem, més enllà i en paral·lel al canvi de mirada i cultura institucional a tots els serveis públics i administracions, **prioritzar temes a cada territori per articular estratègies conjuntes**, entre diferents serveis, institucions i amb la comunitat. Necessitem acotar els problemes, però a la vegada dimensionar l'escala eficient de la resposta des dels projectes comunitaris que volem impulsar, **i fer això necessitarà d'una mirada metropolitana**.

Reptes com a la transició energètica o les cures o l'atenció a la dependència, per exemple, poden tenir un important recorregut des de la cooperació amb les xarxes comunitàries, com a resposta a les necessitats materials (energètiques, de cures, etc...) però també com a resposta a d'altres problemes com el de la desocupació, les baixes rendes, la manca de formació o experiència laboral en l'àmbit. El que no té cap sentit és que respostes d'aquest tipus busquin el seu territori d'acció únicament en l'escala barri o ciutat, i és aquí on tenim el repte de pensar aquestes respostes, les quals necessitaran d'inversió pública, des d'una escala territorial

⁴ Per aprofundir més sobre propostes concretes de com incorporar la mirada comunitària als serveis socials: https://ajuntament.barcelona.cat/acciocomunitaria/sites/default/files/documents/marc_intervencio_comunitaria_css_bcn_1.pdf

generadora d'un mínim de massa crítica per a fer-les viables (des de l'articulació intermunicipal i metropolitana).

El nou marc de relació i la nova cultura ens ha de possibilitar fer un salt en l'acció, però també en la planificació i l'aposta eficient en la inversió pública. Hem de ser capaços de generar coneixement institucional útil i realista, és a dir, a partir de posar en diàleg el coneixement tècnic (i polític) i el coneixement ciutadà, per generar un canvi de consciència entre ambdues parts, per aprendre dels altres i decidir les actuacions des del nostre potencial real, no en base a pensar que nosaltres institució, o nosaltres veïns, som els que tenim la raó única i inequívoca. L'experiència ens diu que el que ens farà millorar i créixer, és a dir, ajustar millors respostes, serà problematitzar i construir des del diàleg i reconeixement d'ambdues visions.

L'administració pública, per a aquestes articulacions comunitàries per a reptes concrets, haurà de decidir també en què posa esforços. Haurà d'assumir que és responsabilitat pública construir i enfortir la comunitat, en un context en que impera l'individualisme, però en que apostem per l'enfortiment de l'organització ciutadana, dels usuaris dels nostres serveis com a primer pas. I això ho haurà de fer de molt diferent forma en cada territori i context. En uns llocs l'acompanyament per a possibilitar l'empoderament ciutadà serà clau, en d'altres la inversió pública per a salts metodològics o tecnològics que possibiliten satisfer necessitats serà el valor afegit, però el que sempre haurà de fomentar és garantir i promoure la inclusió de tothom en les iniciatives comunitàries (hem d'assumir que de partida no tothom és capaç ni de crear un grup de consum, ni una cooperativa, ni un grup d'ajuda mútua per a les cures dels infants, ... i si això no ho tenim present, la diversitat de punts de partida des del punt de vista de l'empoderament i l'autoorganització, correm el risc de fer de l'acció comunitària un procés d'elitització més que una eina de transformació).

Res del que s'està plantejant en aquest text és una idea inexplorada, ja en tenim experiències d'aquí i de fora que han treballat en aquesta lògica, i sabem i necessitem més que mai treballar d'aquesta manera i plantejar una estratègia metropolitana que pugui enfortir aquest tipus de processos (des de el compartir recursos, formació, visió, intercanviar experiències, re-orientar serveis de diferents municipis des de la complicitat amb d'altres i amb aquesta visió comunitària, etc.)

Iniciatives orientades a l'economia verda en territoris amb clara vulnerabilitat social i amb estratègia comunitària són una realitat a barris vulnerables dels Estats Units⁵, però també són una realitat incipient al Baix Llobregat, o al Barcelonès, on des d'experiències agroecològiques s'està treballant amb col·lectius vulnerables en la producció i distribució d'aliments, i estan posant en relació a col·lectius més conscienciats i autorganitzats amb d'altres més vulnerables i de barris amb major precarietat.

Les estratègies d'articulació comunitària per detectar i evitar la soledat no volguda entre la gent gran i fer-la participar i mantenir-la connectada amb el seu entorn, han anat molt més enllà del projecte Radars⁶ de la ciutat comtal i s'està desplegant en formats diversos a d'altres municipis de l'àrea metropolitana. Els projectes de base comunitària per fer front a la bretxa digital, són també una realitat, la qual s'articula amb participació i finançament públic en molts dels nostres barris⁷, al igual que també ho són les àgils respostes de cures i suport mutu aparegudes arrel del

⁵ <https://upsocial.org/es/sic/soluciones/evergreen-cooperatives>

⁶ <https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/ca/canal/projete-daccio-comunitaria-radars>

⁷ <http://xarxaomnia.gencat.cat/>

confinament que vam patir a les nostres ciutats amb la COVID-19⁸; o la prescripció social portada a terme pels centres de salut, la qual planteja l'activitat comunitària desenvolupada per les entitats del barri com un actiu que pot fer reduir el consum de fàrmacs i millorar la salut física i mental; o les iniciatives contra la pobresa energètica a barris de la nostra àrea metropolitana impulsades amb la implicació veïnal des de les relacions entre iguals i la confiança entre veïns.⁹

El potencial, doncs, de la regió metropolitana per articular i impulsar les polítiques d'acció comunitària és enorme, però per fer-ho haurem de pensar i aprendre junts des d'aquesta clau metropolitana, optimitzant tot aquest coneixement ciutadà i institucional, repensant com re-escalem iniciatives, com creem o enfortim comunitats, com definim una estratègia amb els nostres servidors públics per a incorporar aquesta nova mirada. Amb tot i això, sabem que l'acció comunitària és una de les poques eines que ens ajudaran a optimitzar el que tenim ara i en el futur, i que és una realitat possible que ja és realitat a la nostra regió metropolitana.

NOTA. *Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.*

⁸ Mapa xarxes suport mutu. Disponible a : <https://suportpopular.org/mapa-de-xarxes/>

Mapa d'iniciatives ciutadanes de solidaritat disponible a: <https://www.solivid.org/construimos-un-mapa/?lang=es>

⁹ Per exemple el projecte "A-Porta" promogut per la CONFAVC: <https://confavc.cat/barris-per-la-convivencia-a-porta/>

El reconeixement del treball de cura

Cicle de la Metròpoli Cohesionada

Autoria: Pilar Carrasquer Oto; Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball (QUIT), Institut d'Estudis del Treball (IET), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

Data: 07/07/2021

Resum:

El treball domèstic i familiar, el treball de cura, les cures, són conceptes que evoquen una part substantiva del treball i de la vida quotidiana de les dones. Per a la majoria de les dones, perquè és el treball, no remunerat i sovint invisible, que dia rere dia duen a terme per tal de garantir el manteniment i el benestar de la llar-família; mentre que, per algunes d'elles, a més, aquest treball és el que identifica la seva activitat laboral remunerada. Malgrat les diferències, en tots dos casos, el que en aquest escrit i per simplificar anomenarem treball de cura (Carrasquer, 2013), vol dir dur a terme un treball socialment imprescindible per a la reproducció de la vida humana, poc reconegut i desigualment distribuït entre dones i homes.

L'objectiu d'aquest text és mirar d'identificar possibles línies i àmbits de treball que propiciïn tant el debat com les actuacions necessàries per tal de millorar-ne el seu reconeixement. El punt de partida de les reflexions següents és que treballar a favor aquest reconeixement és indestruïble del què el treball de cura, remunerat i no remunerat, significa en termes socials i de relacions de gènere, per bé que les actuacions per a incidir en cadascuna de les formes que pren el treball de cura puguin tenir diferent abast i adreçar-se i implicar col·lectius, institucions i actors socials distints.

D'una manera o altra, el treball de cura conforma l'experiència de les dones adultes. Travessa la seva quotidianitat, sigui com a treball no remunerat a la llar-família o, també, com a activitat laboral remunerada. És així que es desdibuixen els contorns habituals quan es parla de treball. Per a les dones, el treball esdevé un contínuum que posa a prova les fronteres entre treball i no treball, entre espai públic i espai privat. Una mirada des de l'escenari de la vida quotidiana com la que aquí es proposa, permet captar la singularitat d'aquesta experiència.

Què volem dir quan diem que cal reconèixer el treball de cura?

Abans que Nancy Fraser (1995) popularitzés el debat entre redistribució i reconeixement com a repte de la justícia social en clau de gènere, la idea de reconeixement planeja sobre els treballs de les dones i, en particular, sobre el treball domèstic i de cura. Però reconeixement de què i en quin sentit?

D'entrada, **la idea de reconeixement del treball de cura està íntimament lligada al fet de fer visible i de posar en valor l'aportació de les dones a la societat, a través del treball domèstic i familiar no remunerat** que duen a terme, en el marc de la divisió sexual del treball en el capitalisme. En les societats del nostre entorn, cultural i materialment impregnades pel valor que s'atorga a la producció de béns i mercaderies i a qui hi participa, aquest treball no remunerat és vist com un no treball. És un treball que no aporta ni drets ni reconeixement a qui el fa, si més no, de manera equivalent als associats a la producció mercantil i al treball assalariat. D'aquí els esforços per tal de mesurar i quantificar aquest treball, fins i tot en termes econòmics, com els que fan les aportacions pioneres de María Ángeles Durán o Cristina Carrasco. **L'objectiu és fer visible allò invisible i reconèixer el fet que totes les dones adultes, tinguin o no una activitat remunerada, treballen.** Marta Domínguez (2019) estima que el valor econòmic del treball domèstic dut a terme per les dones equivaldria al 26% del PIB espanyol de 2010, afegint que és una xifra similar a la del conjunt del sector industrial.

Més enllà de constatar que cal visibilitzar el treball domèstic i familiar, **el possible reconeixement d'aquest treball es planteja també des de l'òptica de si cal o no reconèixer econòmicament i monetàriament aquest treball.** Així, per bé que històricament la figura de la “mestressa de casa” ha gaudit d'un cert estatus i, per tant, d'un cert reconeixement, el que es planteja és si cal remunerar aquest treball. Dit d'una altra manera, si més que el reconeixement d'un paper necessari però subordinat des del punt de vista de gènere, com és vist el de la mestressa de casa, **el que cal és el seu reconeixement com un treball que mereix gaudir i proporcionar una contrapartida econòmica per a les dones.** Amb fórmules que van des dels debats presents en determinades corrents del feminisme, al voltant del salari per a la mestressa de casa, plantejat per Mariarosa Dalla Costa, fins a propostes més recents vinculades als debats sobre les rendes de ciutadania, el que es pretén no és sols el seu possible reconeixement social, sinó la recompensa econòmica (i possibles drets que se'n puguin derivar) a les persones que el fan. Tanmateix, segons com es concreti, aquesta forma de reconeixement obre el debat sobre si, finalment, no estariem davant d'una nova manera de legitimar la divisió sexual del treball, on l'activitat productiva i el treball assalariat continuarien gaudint de major reconeixement i recompensa. **Cal reconèixer aquest treball o cal redistribuir-lo? O totes dues coses alhora?**

A més de la seva dimensió econòmica i de drets, **fer visible el treball de cura no remunerat i qüestionar-ne la seva distribució entre gèneres, té altres virtuts.** La que interessa destacar aquí és la que permet trencar amb la naturalització d'aquest treball. És a dir, amb **la consideració que aquest treball és innat a les dones.** Les dones s'ocupen del treball de cura perquè són dones i aparentment neixen amb les competències i habilitats per a fer-ho. **A diferència d'altres activitats, sembla que en aquest cas no cal aprenentatge...** i si no cal cap entrenament, tampoc té valor. **Trencar aquest cercle viciós és clau no sols des**

del punt de vista del reconeixement del treball de cura no remunerat, sinó molt especialment, del treball de cura remunerat.

Tant és així que, sovint, avui dia, quan es parla de reconeixement del treball de cura es fa referència a la necessitat de millorar les condicions de treball i d'ocupació de les persones, dones, principalment, que treballen en sectors com la neteja, l'atenció de persones dependents o el servei domèstic. Ocupacions totes elles feminitzades on, segons dades de l'OIT (2018: 169), **a nivell europeu, les dones representen, globalment, unes ¾ parts de la mà d'obra que hi treballa, i que es caracteritzen pels baixos salaris, el predomini de la contractació temporal i a temps parcial, les limitades oportunitats de progressió professional i l'escassa professionalització** (Carrasquer i Amaral, 2019). Tret d'algunes excepcions com pot ser el cas d'infermeria, exemple de professionalització en les ocupacions ubicades sota el paraigua genèric de treball de cura remunerat, són ocupacions feminitzades i poc valorades, en bona part just perquè són "activitats de cura" i "de dones". En aquest sentit, **naturalització del treball de cura i divisió sexual del treball són dos fenòmens que es reforcen mútuament.**

Sota aquest prisma, **el reconeixement del treball de cura remunerat passa per la combinació d'actuacions orientades a la millora de les condicions de treball i, específicament, per la professionalització d'aquestes activitats.** Unes fites que impliquen canvis profunds en la visió que tenim de la cura i en els recursos que hom està disposat a esmerçar-hi. **Així com també per la seva redistribució entre gèneres**, en totes les seves vessants: com a treball no remunerat a la llar-família i afrontant la segregació ocupacional, pel que fa a les cures remunerades. Àmbits tots ells, on les institucions i les administracions públiques hi tenen molt a dir, com a proveïdores de serveis de cura, com a impulsores de polítiques públiques i socials de suport al treball de cura i com a inspiradores de canvi cultural, entre d'altres.

La pandèmia generada per la Covid-19 ha posat de manifest la centralitat del treball de cura, al mateix temps que n'ha mostrat la seva cara menys amable. Les dones n'han estat les protagonistes, ja sigui entomant bona part de les necessitats de cura a la llar-família, ja sigui com a treballadores dels serveis essencials per a la ciutadania, o mirant d'afrontar totes dues circumstàncies. **Des d'aquest punt de vista, la pandèmia ha fet visible el treball de cura, però no necessàriament n'ha augmentat el seu reconeixement ni la seva redistribució. Aquest és un dels reptes que planteja la post-pandèmia: reconeixement i redistribució del conjunt del treball de cura, sense augmentar les desigualtats que a hores d'ara l'identifiquen.**

Quines actuacions i a quin nivell?

Aquesta és una pregunta senzilla de fer, però no tant de respondre. A hores d'ara són nombroses les iniciatives que d'una manera o altra incideixen en el reconeixement del treball de cura. En el context europeu, les actuacions dutes a terme durant aquestes darreres dècades en el marc de les polítiques d'igualtat, de benestar, de temps, laborals o a través de la pròpia negociació col·lectiva, en els diferents àmbits i nivells territorials, han estat modulant com es fa el treball de cura, qui el fa, on es fa i quan i quin valor se li atorga. Segur que no totes elles amb encert. Al contrari, **l'impuls al treball a temps parcial de les dones, pensat per tal que puguin combinar el treball domèstic i de cura i el treball remunerat, és**

un exemple del que no sembla un camí adient. Cert que, segons com, aquest plantejament implica una mena de reconeixement del treball de cura no remunerat, però la solució aboca les dones a un treball remunerat amb poques perspectives i a un present i un futur de bretxa salarial i de pensions. **Reconèixer el treball de cura no remunerat significa proveir de l'oportunitat de dur-lo a terme i de l'obligació de fer-ho per part de tothom. O és que el treball de cura és una obligació moral tan sols per a les dones?**

El treball de cura no remunerat comprèn distintes activitats. La compra, la neteja, preparar els àpats, la higiene, alimentació o medicació de les persones dependents, siguin criatures o adults i adultes, gestionar l'agenda d'activitats de la llar, acompanyar a les visites o intervencions mèdiques, a l'escola i a les activitats extraescolars, i un llarg nombre d'activitats quotidianes que tothom pot tenir al cap, conformen el treball de cura no remunerat. **Són un conjunt d'activitats que exigeixen disponibilitat a temps complet malgrat mirem d'encabir-les i acotar-les en un horari.** Tenir cura d'altres persones significa estar-ne pendent cada dia, tots els dies, com ha assenyalat Teresa Torns. **Les dones hi dediquen més temps que els homes, i tenen menys temps de lliure disposició personal per a fer altres activitats** (de lleure o de formació, per exemple), com mostren els treballs de Sara Moreno, entre d'altres.

Prou sovint, són activitats que exigeixen un munt de petits o grans desplaçaments diaris. Segons dades de l'Enquesta de Mobilitat en Dia Feiner 2020, a l'àmbit del sistema integrat de mobilitat metropolitana de Barcelona (SIMMB), **les dones protagonitzen la mobilitat activa, en concret, van a peu** (un 55% dels desplaçaments de les dones es fan caminant, front el 46,7% en el cas dels homes) **i superen també als homes pel que fa al nombre de desplaçaments per motius personals** (42,5% i 38%, respectivament). Però, cal afegir que, dins d'aquest darrer motiu de desplaçament hi trobem des de les compres, l'acompanyament i el tenir cura d'altres persones, fins a l'oci o el passeig sense destinació fixa. En tots aquests supòsits, els desplaçaments de les dones superen els dels homes, excepte en desplaçaments per oci, per gestions personals i per passejar. La mobilitat pel treball remunerat és superior en els homes (16,8%) que en les dones (12,3%). (EMEF20, s/d).

Reconèixer el treball de cura vol dir, per tant, tenir present l'especificat d'aquest treball des del punt de vista temporal i d'ús de l'espai públic (també del privat). Les ciutats de Barcelona, de Santa Coloma i d'altres properes, són exemple d'iniciatives en aquest sentit. L'intercanvi d'experiències, el contrast entre ciutats grans i entorns més petits, a través de xarxes municipals, pot servir d'inspiració i d'estímul a noves aportacions. Aquest tipus de reconeixement és cabdal per a les dones. Cal recordar que, ara mateix, la taxa d'activitat de les dones d'entre 25 i 54 anys a Catalunya és del 86,86%, segons dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA) pel primer trimestre de 2021. És a dir, gairebé 9 de cada 10 dones en el moment central del cicle de vida, tenen o busquen un treball remunerat, a més de les responsabilitats de cura a la llar-família. **Tenir present aquesta doble càrrega de treball, quotidiana i simultània, és imprescindible per a pensar i dissenyar polítiques de i al voltant del treball de cura.**

Fins aquí, la singularitat del treball de cura no remunerat i de la doble presència femenina com a prisma amb el què abordar el reconeixement del treball de cura. **Però, què hi podem afegir en relació al treball de cura remunerat?**

En aquest cas, **la professionalització i la millora de les condicions de treball són el camí a recórrer.** Un terreny **on les organitzacions sindicals i**

empresarials hi juguen un paper de relleu, través de la negociació col·lectiva, entre altres instruments propis de les relacions laborals. **També els poders i les administracions públiques**: proveint de serveis de cura de qualitat i a l'abast de la ciutadania, regulant els continguts i requeriments de les diferents figures professionals, exigint el compliment d'unes condicions de treball dignes, propiciant la corresponsabilitat del conjunt de la societat vers la cura, entre d'altres.

Un parell de reflexions i algunes propostes per tancar

Les possibles actuacions pel reconeixement del treball de cura passen per a millorar les condicions de vida i de treball de les persones que el duen a terme, per garantir l'accés a una cura professionalitzada i de qualitat, capaç de donar resposta a les necessitats de cura, d'escoltar les persones que són cuidades i redistribuint-ne l'esforç d'una manera més igualitària des de tots els punts de vista.

Proximitat és un dels conceptes clau que acompanyen el treball de cura. La “ciutat de la cura” (Chinchilla, 2020) o el programa “la ciutat dels 15 minuts” de París, com abans les polítiques de “temps i ciutat”, són veus i propostes que, d'una manera o altra, es fan ressò del que implica afrontar la quotidianitat d'aquest treball, en particular per a les dones. N'hi ha prou amb aquest enfocament a nivell local? Probablement, no. **No sempre es viu on es treballa remuneradament, els municipis petits poden tenir més dificultats de cara a la provisió de serveis, no sempre la disponibilitat d'eines per a la formació i l'aprenentatge és a tocar de casa, malgrat l'auge de les activitats en remot que ha propiciat la pandèmia.**

Professionalitzar la cura és indestruïble del seu reconeixement. Significa dotar de les competències necessàries per a una cura que aportí benestar a les persones que són cuidades, eines per a fer la tasca per a les persones que cuiden i reconeixement (social, econòmic, professional) per la tasca feta. Professionalitzar vol dir reconèixer la dimensió relacional i emocional (i, per què no, també el risc) que comporta la relació persona a persona, implícita en el treball de cura. I, per descomptat, significa unes condicions de treball decents, ni que sigui en els termes que l'OIT defineix aquest concepte.

Proximitat, accessibilitat i disponibilitat de serveis, d'eines per a la professionalització, de mobilitat sostenible i adient per a les dones, però, també, redistribució de la cura, són, totes elles, peces clau en el reconeixement d'aquest treball.

En un terreny més concret, aquestes són algunes propostes o línies de treball que valdria la pena considerar:

- **Conèixer per avançar.** Malgrat es disposa de dades i d'estudis previs en relació a com s'afronta i es distribueix socialment el treball de cura, les mancances són significatives, especialment en determinats nivells territorials i/o de gestió. En aquest sentit, millorar el coneixement sobre el

treball de cura en àmbits supramunicipals, inclosa la mobilitat associada a aquest treball, és un punt de partida necessari per a futures iniciatives.

- **Coordinació i governança supramunicipal.** Per bé que les cures estan íntimament lligades a la proximitat, sembla interessant plantejar-se com es pot afrontar la provisió de les cures, tenint present les distintes realitats municipals. Per exemple, aprendre de les experiències de coordinació supramunicipal en la provisió de cures, especialment en el cas de municipis petits i sovint envellits, i impulsar iniciatives en aquest sentit, pot ser una via a explorar.
- **Obrir el debat i compartir sinergies.** En aquest sentit, la mirada supramunicipal pot aportar elements d'interès en els debats actuals al voltant de les cures (professionalització, reconeixement, el paper de la comunitat en la provisió de les cures, per esmentar-ne tan sols alguns). Es pot compartir i propiciar sinergies en aspectes que van des de la provisió i reconeixement del treball de cura, fins a la sensibilització sobre què és, qui el fa i com redistribuir l'esforç socialment necessari per afrontar les cures.

El repte és rellevant. L'índex de dependència global, és a dir, la relació entre les persones en edat no activa (fins a 16 anys i majors de 65 anys) respecte de la població potencialment activa (de 16 fins a 65 anys), supera el 50% a Catalunya, en concret és del 52%, pel 2020, segons dades d'IDESCAT. Una xifra que ens ha de fer pensar en les necessitats de cura i en com donar-hi resposta. Una resposta, està clar, que no ha de passar pel treball no remunerat de les dones ni pel treball de cura remunerat de baixa qualitat.

Les institucions locals i supramunicipals, a tots nivells, hi tenen molt a dir. També les persones que són cuidades. Però també les dones, principals protagonistes del treball de cura en qualsevol de les seves modalitats. Tanco així, amb la "R" que faltava esmentar en relació a la proposta de Nancy Fraser: **la veu de les dones, la seva capacitat de Representació. Conèixer què fan, què en pensen del treball de cura, quines necessitats plantegen, és, finalment, una altra forma de reconeixement.**

Referències

- Carrasquer, Pilar (2013). El redescubrimiento del trabajo de cuidados: algunas reflexiones desde la sociología. *Cuadernos De Relaciones Laborales*, 31(1), 91-113. https://doi.org/10.5209/rev_CRLA.2013.v31.n1.41633.
- Carrasquer, Pilar & Amaral, Mariana (2019). El terra enganxós de les dones a la ciutat de Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona-Barcelona Activa.
- Chinchilla, Izaskun (2020). La Ciudad de los cuidados. Madrid: La Catarata.
- Domínguez, Marta (2019) ¿Cuánto vale el Trabajo doméstico en España?, L'ObservatoriSocial, Fundació "La Caixa". Disponible a <https://observatoriosociallacaixa.org/ca/-/%C2%BFcu%C3%A1nto-vale-el-trabajo-dom%C3%A9stico-en-esp%C3%B1a-%3Fsearch%3Fq%3DMarta%2BDom%25C3%25ADnguez> [Recuperat l'11 de juny de 2021].
- EMEF20, s/d. Enquesta de mobilitat en dia feiner. La mobilitat a l'àmbit del sistema integrat de mobilitat metropolitana de Barcelona. Autoritat Metropolitana del Transport. Disponible a: https://www.atm.cat/web/docs-observatori/enquestes-de-mobilitat/Enquestes_ambit_ATM/EMEF/2020/Publicacio_EMEF_2020.pdf [Recuperat l'11 de juny de 2021]
- Fraser, Nancy (1995). "From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a "Postsocialist" Age". *New Left Review*. No. 212. July/August. Pàgs.68-93 [versió en castellà a J. Butler i N. Fraser (2000) ¿Redistribución o reconocimiento? Un debate entre marxismo y feminismo, Madrid: Traficantes de Sueños].
- OIT (2018). Care work and care jobs for the future of decent work. International Labour Office. Geneva: ILO.

NOTA. Les opinions expressades per les persones autores són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.

**Barcelona
Demà**

**Compromís
Metropolità 2030**

**Pla Estratègic
Metropolità
de Barcelona**

**#CompromísMetropolità
@pembarcelona**

Pla Estratègic Metropolità de Barcelona
Canòdrom - Ateneu d'Innovació Digital i Democràtica
C/ Concepció Arenal 165
08027 Barcelona
Tel. +34 93 318 70 51